

AKIL ELEŞTİRİS'NDEN KÜLTÜR ELEŞTİRİSİ'NE: SEMBOLİK FORMLAR FELSEFESİ

Yard. Doç. Dr. Milay KÖKTÜRK*

Ernst Cassirer (1874-1945)'in **Sembolik Formlar Felsefesi** adıyla bilinen ve kendisi tarafından da böyle adlandırılan felsefi görüşleri ilk bakışta sadece kültür felsefesi alanına ait düşünceler olarak algılanır. Daha derinlemesine ve daha geniş bağlamda incelenince, sembolik formlar felsefesinin sadece tek bir problem alanı ile sınırlı olmadığı görülür. İçinde din, mitoloji, sanat felsefesi; daha doğrusu en genel anlamıyla bir kültür felsefesi, bilgi teorisi, dil ve bilim felsefesi barındıran sembolik formlar felsefesi, felsefenin tarihsel problemlerine yeni bir çözüm önerisi sunma iddiası taşıdığı gibi, insanı ve insanlığın gelişim sürecini de farklı bir konuma yerleştirmektedir. Bu yüzden de Cassirer'in felsefi görüşlerini tek bir problem alanıyla sınırlı görmemek, onun felsefesini kendi çok boyutluluğu içinde incelemek gerekir.

Cassirer'in *Cevher ve Fonksiyon Kavramları*¹ çalışması doğabilimsel düşünmenin iç yapısı ile ilgilidir. Cassirer bu çalışmadaki sonuçları kültür bilimleri ile ilgili problem incelemeleri için verimli hale getirmeye çalışır; fakat genel bilgi teorisinin kavrayış tarzı ve sınırlılığının, bu bilimlerin temellendirilmesi için yeterli olmadığı sonucuna varır. Bu yüzden de ona göre genel bilgi teorisi genişletilmelidir. Dünyayı sadece bilimsel olarak bilmenin genel temellerini araştırmak yerine, dünyayı anlamının farklı temel formlarını, bu formların kendine özgü eğilimleri ve yapısı içinde kavramaya ve onların bir diğeri karşısında sınırlarını belirlemeye geçmek gerekir. Genel biçimde belirlenen böyle bir zihinsel *formlar öğretisi* kültür bilimlerine metodik bir bakış ve temellendirme ilkesi bulma umudunu verebilir.² Kant'ın Eleştiri'si doğabilimsel bilgi örneğinden kalkıp deneyim bilgisini teminat altına almıştı. Yani Cassirer'e göre Kant'ın eleştirisi ve analizi öncelikle pozitif bilimle, matematik ve matematiksel doğa bilimiyle ilişkili oldu. *Kültür bilimleri olgusunu* 20.yy.ın ilk başlarındaki şekliyle tanımayan Kant, bu bilimleri o zamanki formu içinde kabul edemezdi. Bu olgu 19.yy.ın ilerleyen sürecinde ortaya çıktı ve onun gerçek felsefi problemlerinin bilincine kademeli olarak varıldı. Sembolik

* Pamukkale Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Felsefe Bölümü

¹ Ernst Cassirer. *Symbolbegriff und Funktionbegriff*, Verlag von Bruno Cassirer, Berlin, 1910

² Ernst Cassirer. *Die Sprache*, Philosophie der symbolischen Formen I, Bruno Cassirer Verlag, Berlin, 1923 s.V

formlar felsefesi bu noktaya el atmaya çabalar.³ Bu bakımdan da, Kant geleneğinden ayrılmadan kültür alanının ve kültür bilimlerinin temellendirilmesi çabası Cassirer'in ana çizgisi olarak kabul edilebilir. Hatta bu çabada, sembol ve sembolik form kavramı ve bu kavramın zihinsel temelleri açısından bakılınca, dar anlamda doğa bilimlerinin, geniş anlamda bilginin konumlaması değişir. Artık insan dünyasında birbiri ile mücadele eden farklı bilgi alanları yoktur; tam tersine, zihnin biçimlendiriciliği ortak damgasını taşıyan üretimler vardır.

Eleştiri'nin genişletilmesi

Eleştirel felsefe tamamlanmış halde bilince verilen nesne olmadığını, nesnenin, bilincin kendiliğinden eylemiyle, sentetik birlik vasıtası ile kurulduğunu kabul eder. Bu, Kant'ın Kopernikvari devrimidir ve sembolik formlar felsefesi de bu düşüncüyü, onu geliştirmek için kabul eder.⁴ Bu yeni konumlamada "*bizim nesnel varlık, deneyimin nesnesi olarak adlandırdığımız şey, sadece bizzat bilme yetisinin temeli ve a priori birlik fonksiyonları altında mümkün olabilir.*"⁵ Öyleyse nesnel bilmeden söz edilemez; sadece zihnin kendi iç yapısı ile varlığı bilme çabasından bahsedilebilir. Bu bilme çabası, diğer yönüyle, zihnin varlığı kendi iç yapısına göre biçimlendirmesi anlamına da gelir. Yani "*sembolik formlar felsefesi Kant'ın eleştirel felsefeye göstermiş olduğu yolu takip etmeye çabalar. O, mutlak varlığın doğası ile ilgili genel bir dogmatik önermeden hareket etmek istemez; her şeyden önce, bilginin nesnesi hakkında, varlık hakkında her zaman bilgi anlamına gelen şeyi; nesnelliğe hangi yolla ve hangi vasıtayla erişilebileceği ve kolayca ulaşılabileceği sorusunu sorar.*"⁶ Fakat sembolik formlar felsefesi bu noktada, eleştirel felsefenin a priori formlarla gerçekleştirdiği biçimlendirmeyi temel alıp kendini onunla sınırlamak yerine, bu biçimlendirme yanında başka zihinsel biçimlendirmeleri de kabul eder ve Kant'ın akıl analizini bütün bu biçimlendirmelerde gerçekleştirmeyi hedefler. Çünkü Cassirer'e göre Kant'ın Kopernikvari devrimi mantıkî yargı fonksiyonuyla sınırlı değildir; her zihinsel biçimlendirme ilkesi ve sistemine doğru yayılır.⁷ Kavrama yetisinin a priori formları deneyimimizi mümkün kılmakla, dünyaya zihinsel bir biçim verme fiilini kendi yollarında gerçekleştirmiş olurlar. Diğer açıdan bakıldığında, bu formların mümkün kıldığı deneyimin bilgisi, yani teorik bilgi zihnin ürünüdür. O zaman, zihnin diğer ve farklı türden üretimlerinin de yine farklı bir biçimlendirmeler olmadığı söylenemez.

³ Ernst Cassirer. "*Zur Logik des Symbolbegriffs*", Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs. Darmstadt-1956, s.228

⁴ Ernst Cassirer. *Das mythische Denken*, Die Philosophie der symbolischen Formen II. Bruno Cassirer Verlag, Berlin,1925 s.39

⁵ Ernst Cassirer. *Phänomenologie der Erkenntnis*, Philosophie der symbolischen Formen III, Bruno Cassirer Verlag, Berlin,1929 s.7

⁶ Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.227-228

⁷ Cassirer, *Die Sprache*, s.10

Sembolik formlar felsefesi de nesne bilincinin kategorilerini sadece teorik-aklı etkinlik alanında aramaz; bunun yanında, izlenimlerin kaosundan doğru teorik dünya tablosunun biçimlendiği her yerde, nesne bilinci kategorilerinin etkili olduğunu kabul eder ve temel alır.⁸ Cassirer'in teorik dünya tablosunun biçimlenişi olarak kabul ettiği sanat, dil, mitos ve bilgi ayrı ayrı, birbirine karışıp kaybolmayan ve gerçek olanın bir yönünü kuran, zihnin kendini dışlaştırmada takip ettiği yollar anlamında kavranınca, problem açık hale gelir ve bu problem genel bir kültür bilimleri felsefesine giriş yolunu açar. O bunu temellendirmek için Kant'ın felsefede gerçekleştirdiği zihniyet devriminin analizi yapar.

Kant kendi zamanına kadar bilgi ve onun nesnesi arasında genel olarak kabul edilen ilişkiyi radikal biçimde değiştirmiştir. Gerçekten de yapılması gereken, verilmiş olan nesneden hareket edip nesnenin özelliklerini ontolojik metafiziğin anladığı anlamda belirlemek yerine, gerçekten kolayca ulaşılabilecek olan bilgi yasasıyla başlamak; anlama yetisinin analizi ile yargının temel formunu bulmak ve bu formu tüm genişlemeleri içinde belirlemektir. Anlama yetisinin analizi, varlığın tüm bilgisinin ve saf kavramlarının dayandığı şartları ortaya çıkarır. Fakat bizi bu analizi yapmaya yönelten nesne saf mantıkî belirli nesnedir ve anlama yetisinin sentetik birliğine dayanır. O halde her nesnelleştirme kesin bir şey değildir; sadece, bilimin temel kavramlarında, özellikle matematiksel fiziğin temel önermelerinde ve kavramlarında ifade edilebilen nesnel yasalık formu kesin bir şeydir. Fakat Eleştiriler'de nesne Kant'a kendini sınırlı biçimde gösterir. Çünkü kendinde zihnin ve onun kendiliğindenliğinin etkinliğini taşımayan matematiksel-doğabilimsel nesne, kendi idealistçe kavranışı ve yorumu içinde her gerçekliği bulundurmaz. Her eleştiride gerçekliğin hep yeni bir tarafı ortaya çıkar. Eleştirel-idealist zihin ve gerçeklik kavramları Kant'ta derece derece açılır. Zihnin gerçek bütünlüğü de en baştan kalıplaşmış olarak, adeta uzatılarak verilemez; analizin gelişmesinde kendini açar.⁹ Bu durumda dünyanın tek biçimli belirlenmesi değil, dünya hakkındaki tüm belirlemelerin, kendi mantıkî çerçeveleri ve zeminlerinde taşıdıkları değer kabulü öne çıkmak zorundadır. Böylece her kendine özgü belirleme, yani her sembolik form insan zihninin farklı boyutta bir faaliyeti olması itibarıyla, görmezden gelinemeyecek bir yere sahip olmuş olur.

Algı dünyası ile ilgili akli bir form düşüncesi Kant tarafından her sisteme uygulanır. Fakat bu form matematiksel düşüncenin formuyla örtüşür. Akli ve matematiksel kavram formu, varolma biçimi ve iç yapıya göre değil, apaçıklığa göre ayrılır. Algının teorik içerik-anlamlılık olarak içinde bulundurduğu şeylerin hepsi, matematiksel-fiziksel kavramlarda, sayı ve ölçü kavramlarında tükenir. Algı bir şeyi belirlemek için en genel belirlemelere geçmek zorundadır. Bir algının farkı nesnel ve teorik bakımdan sadece bir

⁸ Cassirer, *Das mythische Denken*, s.39

⁹ Cassirer, *Die Sprache*, s.9-10

ölçü sistemindeki durum bildirimini vasıtasıyla belirlenebilir. Pozitif bilimin teorik temel sisteminin ve algı bilincinin eleştirel analizi aynı sonuca ulaşır. Bu sonuç ana zemindir. Ancak Kant'ın bu soru koyması çerçevesinde zorunlu ve akla uygun görünen bu çerçeveye, sembolik formlar felsefesi tarafından genişletilir. Çünkü sembolik formlar felsefesi sadece saf bilimsel pozitif evren kavrayışına yönelmez; tersine, tüm evreni anlama sistemlerine yönelir.¹⁰

Cassirer, Kant'ın akıl eleştirisinde nesnenin doğasını değil, bilgisini oluşturan akli bir faaliyet bulunduğu sonucuna vardıldıktan sonra, eleştirinin temel mantığını zihnin başka faaliyet ve ürünleri için de geçerli sayar ve bu konudaki kendi çabasını "*eleştiriyi genişletme*" olarak tanımlar. Nasıl Kant'ın yaklaşım tarzı kendi çağındaki problemle örtüşüyse, bu yaklaşım tarzı da Cassirer'in çağındaki problemlerle örtüşür. Kant döneminde doğa bilgisi, doğabilimi ve metafizik önemli problem alanları olarak görülmekteyken, Cassirer döneminde varlığın bilgisi anlamında metafizik problem olmaktan çıkmış, ancak teorik-bilimsel bilginin ve kültür bilimlerinin problem alanları genişlemiştir. Dünyayı doğa bilimlerinden farklı biçimde bir bilme çabası olarak kabul edilen kültür bilimleri doğa bilimine indirgenemeyecek bir yetkinlik kazanma yoluna girmişlerdir. Cassirer'e göre bilginin temel yasası, matematik ve matematiksel doğabilimi alanında, matematiksel-fiziksel nesnellüğün temellendirilmesinde araştırılır. Çünkü bu yasa en yüksek zorunluluk ve genellik aşamasında görülebilir. Bu noktada bilgi formu pozitif bilim formuyla örtüşür. Sembolik formlar felsefesi ise hem metodik, hem içeriksel anlamda bu problemkoymanın dışına çıkar. Sembolik formlar felsefesi gerçek teorik form unsurları ve form motifleri olduğunu göstermeyi deneyerek, teori kavramını genişletir. Bu unsur ve motifler sadece bilimsel dünya görüşünün şekillenişinde değil, ayrıca algı ve seyirin dünya tablosunun şekillenişinde bile hüküm sürerler.¹¹ Bu açıdan da "*sembolik formlar felsefesinin erişmeye çabaladığı tamamlanmış bir inşa yoktur; onun çizmek istediği çizgi, bir ana çizgidir.*"¹²

Karşıtlık Problemi

Bilindiği üzere felsefenin başlangıçlarından beri varlık-düşünce ya da öznel-nesnel karşıtlığı çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Bu problemin her farklı çözüm çabasının yine farklı hareket noktası vardır. Bu karşıtlık problemine de eğilen "*sembolik formlar felsefesi donmuş karşıtlıktan oluşan, sarsılmaz, adeta kendi içine kapanmış bir ben ve aynı şekilde var olan, bu benin karşısında bulunan bir dünyadan hareket etmek yerine, bu ayrılığın dayandığı temelleri araştırmak ve, eğer yapabilirse, yeterince mevcut olması gereken şartları bulmak ister. Sembolik formlar felsefesi bu noktada bu şartların aynı cinsten olmadığını, daha ziyade fenomenlerin, düşünmenin, anlamının, kavramının*

¹⁰ Cassirer. *Phanomenologie der Erkenntnis*, s.16

¹¹ Cassirer. *Phanomenologie der Erkenntnis*, s.V

¹² Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.229

*farklı boyutları olduğunu ve bu farklılık gereğince ben ve dünyanın bağıntısının da birçok ifadeye ve biçim vermeye uygun olabileceğini bulur*¹³ ve “...her evreni anlama sistemini, bu anlamının çok biçimliliğinde ve çok biçimli anlamının dışlaştırdıklarının içsel farklılıklarında, bütün halinde kavramaya çalışır. Ve bu noktada evrenin anlaşılmasının, gerçekliğin verilmiş sisteminin tekrarı ve salt kabulü olmadığı, aksine, evrenin anlaşılmasının serbest bir zihin faaliyetini içinde taşıdığı anlaşılır.”¹⁴

Sembolik formlar felsefesi sembolik formları, kendine has özellikleri içinde varlığı deneyimleyerek varlığın kesinliğini ve karakteristiğini zihne taşıyan kırılmalar olarak kabul eder ve bu kırılmalardan her birinin kırılma endeksini göstermeyi dener; farklı yansıtma araçlarının doğasını tanımak; onların her birini yine onların kendi iç yapısının yasalarına ve özelliğine göre anlamak ister.¹⁵ Bu bakımdan sembolik formlar salt dolaylılığın oluşturduğu bir dünya sayılır. Onlar varlığı, kendinde ve kendi niteliklerine sahip şey olarak bilince taşımazlar. Burada kırılmaya yol açan şey, -ışık kırılması örneğinden hareket edersek- zihin prizması olarak düşünülebilir. Nasıl prizmada kırılan her ışık kendi kırılma eğilimi ve yönüne, yani görülebilir bir kırılma gerçekliğine sahip ise; nasıl her ışık demeti, ayrı doğaya sahip olarak, kaynaktan gelen ışığı yansıtmaktaysa; deyim yerindeyse, zihin prizmasında kırılan varlık yansımaları da kendine özgü gerçekliğine sahiptir. Bu açıdan bakılınca teorik bilgi veya mitos ya da sanat, nesnel gerçekliğin zihindeki dönüşümü ve bunun dışa yansımalarıdır. Her biri kendine özgüdür. İçerik olarak farklı, ama form olarak aynı niteliğe sahip olması itibarıyla, onlar arasında öncelik-sonralık, değerlilik-değersizlik ayırımı yapılamaz.

Başka açıdan düşünülünce, ışık prizmasının yansıttığı şeylerin her birinin, ışığın iç yapısının unsurlarından sadece birisi olduğu sonucuna varılır. Bu ışık demeti ilk kaynaktaki ışığın aynısı olarak görülemeyeceği gibi, ilk kaynakla ilgisiz olarak da nitelenemez. Farklı yansıtma yönlerinde ortaya çıkan ışınlar, ışığın kendisinde içkindir. Bu anlamda prizma sadece ayırıştırıcıdır. Zihin prizmasında ise bu anlamda bir “sıfır ayırıştırıcılık” yoktur. Ondan yansıyan, varlıkta bir yönüyle içkin olmakla beraber, zihin onları kendine göre yeniden ve gerçek anlamda oluşturur, biçimlendirir. Ürün artık kaynağın aynısı, tıpkıbasım gibi yansımaları olmaz.

Bu yaklaşımdan hareketle, sembolik formlar felsefesi, varlığın kendisiyle ve onun tözel anlamda varoluşu ile ilgilenmez; onun bilinç tarafından farklı yollarla şekillendirilmesi sürecinde, bizzat bu yolların iç yapısını ve şekillenen kırılmanın doğasını düşünce nesnesi haline getirir. Bu incelemede varlığın varoluşuna fiili müdahale olmadığı gibi, varlığın, kendi var oluşunun dışına taşınması da söz konusu değildir. Sembolik formlar felsefesi buradaki zihinsel süreçte zihnin sentez formunu görür. Ayrıca o, sentezin sa-

¹³Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.208

¹⁴Cassirer. *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.16

¹⁵Cassirer. *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.3

dece bilim verilerinin düzenlenişinde ortaya çıkmadığını, sentezin başka formlarının olduğunu; yani başka oluşturma biçimlerinin mevcudiyetini kabul eder. Zihnin diğer şekillendirmeleri nesnellik ve genel-geçerliliğe farklı yollarla erişirler.¹⁶ Bu, yani dış dünyayı salt öznel değil, nesnellik iddiasıyla yeniden biçimlendiren oluşturma fiili, zihinsel hayatın bütününde gerçekleşen temel fonksiyondur. Herhangi bir nesnenin veya olayın herhangi bir şekilde ifadesiyle, nesnel gerçeklik zihne taşınmış ve yeniden biçimlendirilmiş olmaktadır. Kimyada demirin simgesi olan Fe ile demir maddesi arasında hiçbir illiyet bağlantısı veya somut ilişki olmadığı halde, Fe, nesnenin yerine geçmektedir. Ayrıca bizim açımızdan nesneyi belirleyici gibi görünen nitelikler, gerçekte nesnede olmayabilirler de. Mesela renk, renk olarak nesnede olan bir özellik değildir. Renk gerçekte ışığın farklı dalga boylarında nesne tarafından yansıtılması olmakla beraber, mesela mavi bir nesne *ışığı x dalga boyunda yansıtan nesne* değil, *mavi nesne* olarak anlatılır. Burada ifade pasif bir varolan bir zihnin nesneyi yansıtması değil, nesneyi belirleyen bir zihnin enerjisi haline gelir. Bu enerji sayesinde, sıradan bir görünüş, anlam ve kendine özgü bir zihinsel içerik kazanır. Artık öznel-nesnel karşıtlığı da anlamını kaybeder.

Birlik talebi

Anlama yetisi bilgisinin şartlarından bağımsız ve kendine özgü bir nesne, Kant'ın analizinde, bizzat bu şartların sistemli bütünlüğü içinde elde edilmeye çalışılır. Burada nesnenin birliği yerine, fonksiyonun birliği ortaya çıkar. Felsefe bu birliği, tek tek bilimlerin alanlarına girmeden, kendi özgüllüğü ve özerkliği içinde yapabilir. Felsefe bu bilim alanlarının verilerini sistemli birlik haline getirip bilmek ister; görünüş dünyasının arkasındaki ve öte tarafındaki bir nesne, bir *kendinde şey* yerine, *görünenin kendisinin* içsel farklılığını ve doluluğunu, çeşitliliğini arar. Bu doluluk yalnızca insan zihninde, zihnin bizzat kendi içinde onların farklılığını vurgulama gücüne sahip olmasıyla kavranabilir. Zihin kendine direnmeye çalışan her yeni problem için burada yeni bir fikir formu şekillendirir. Bu bakımdan, sembolik formlar felsefesi, metafiziğin kendi dogmatik yapısında kalması gereken birlik ve evrensellik talebini kendi eline alabilir.¹⁷

Sembolik formların kavranışında mantıkî birlik talebi belirleyici olursa, her tek tek form alanının özelliği ve kendine özgü ilkeleri mantıkî formun genelliği içinde kaybolmaya yüz tutar. Buna karşı bireyselliğe dalıp onun incelemesinde kalırsa, bu bireylikte kaybolma ve geri dönememe tehlikesi vardır. Bu metodik ikilemden, her zihinsel formda elde edilen ve diğer yandan onların hiçbirinde kesinlikle aynı biçimde tekrarlanmayan bir unsura sahip olmayı ve yakalamayı başarınca kurtulmak mümkün olur. Aşkın eleştiri saf bilginin gerçekleşme vasıtası olan, kendi özel doğası ve niteliği korunan bir dayanak bulunduğu için, bilginin imkanı ve şartı problemini çözmüştür. Halbuki tek tek zi-

¹⁶ Cassirer, *Die Sprache*. s.8-9

¹⁷ Ernst Cassirer, "Der Gegenstand der Kulturwissenschaft". Zur Logik der Kulturwissenschaften, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1980 s.19

hinsel yönelimlerdeki gerçekleşme vasıtası olan ve kendi özgülüğü içinde korunan bir zemin bulunabilirse, o zaman aşkın eleştirinin başardığı şeyi zihinsel formların tümüne taşıyacak bir dayanak bulunur. Burada şu soru sorulur: Zihnin çeşitli yönelimleri için böyle bir merkezi alan ve aracı fonksiyon var mıdır? Eğer varsa, formları bilmemizi sağlayacak özelliklere sahip midir?¹⁸ Bu sorularla, aşkın eleştirideki a priori kategorilerle oluşan birlikli yapı gibi bir yapıyı gerçekleştirecek bir temel arama amaçlanır. Her form alanı mutlak bir ayrılık içinde olunca, onları birbirine bağlayan zihinsel bağ kurulamaz. Ama eğer onların ortak bir zemini varsa, o zaman birlik tasarımı sadece teorik bilgiyle sınırlı kalmaz; diğer zihin faaliyetleri de birlikli yapı içinde görülebilir. Cassirer bu ortak zeminin bağıntı formları olduğunu düşünür. İşte sembolik formlar felsefesi birlik talebini bu formlarla metafiziğin elinden alır. Bu bağıntı formları bilincin de birliğini oluşturur. Burada birlik talebi aslında nesnede değil, bilinçle gerçekleştirilmeye çalışılır.

Felsefî idealizmin yerleşmesiyle birlikte her zaman, zihnin sistematik bütünlüğünü elde etme çabası görülmüştür. Bu çabanın ilk halkası -her ne kadar idealizm çerçevesinde yer almasa da- Descartes; son halkası Hegel'dir. Zihnin evrenselliğini tam olarak ele alma imkanı, zihnin sınırlarını ve tüm alanını belirleme eğilimi Descartes'tan kaynaklanır. Descartes yeni bir kuşatıcı bilinç kavramından hareket edip, onu saf düşünmeyle eş zamanlı oluşturur. Yani zihnin sistematigi ile düşünmenin sistematigi eş zamanlı oluşur. Onlar mantıkî bir ilkeden çıkarılabilirlerse, zihnin somut bütünlüğü kavranabilir olur. Bu metodik bağlam Hegel'de tüm açıklığıyla mevcuttur. Hegel yalın zihin kavramında durmaz; zihni olguların tümüne yaygınlaştırır. Zihnin fenomenolojisi mantığa zemin ve yol hazırlamalıdır. Nihayet zihinsel formların çeşitliliği adeta en yüksek mantıkî zirveyle biter. Bu bitişte form kendi tamamlanmış gerçeğini ve özünü bulur ve kendi içeriği ne kadar zengin ve çok yönlü olsa da, tek bir yasanın, diyalektik yasanın emri altında bulunur. Zihin kendi varoluşunun saf unsurunu elde eder ve böylelikle kendi biçimlenişini mutlak bilgide sona erdirir. Hegel'in idealizmi bütün zihinsel formları merkeze almıştır. Ancak Hegel'de bütün zihinsel varlık ve olaylar kendine özgü eğilimler içinde çok iyi kavranabilseler de, onlar en sonunda tek bir boyuta indirgenmektedir.¹⁹ Kant'taki kavrama yetisi formları ise sadece deneyim dünyamızın birliğini inşa edip teorik bilgi bilincinin birliğini sağlar. Halbuki zihnin ya da bilincin başka üretimleri de mevcuttur. Zihnin sistematik bütünlüğünü elde etme çabasında, bu üretimler hesaba katılmalıdır.

Cassirer dünya kavrayışında etkili olan zihinsel güçleri keşfetme probleminin bir darbeyle çözülemeyeceğinin farkındadır. "*Zihnin gerçek tözelliği, onun salt bir ilinek olarak bütün duyuşsal-sembolik içeriklerden kurtulması, içerikleri boş bir yansıma gibi işe yaramaz diye atması değildir; tersine, zihnin bu karşı koyan ortam içinde kendi yerini korumasıdır. Bundan dolayı, felsefenin ve varlığı düşünerek incelemenin özlemine ve*

¹⁸ Cassirer, *Die Sprache*, s.16

¹⁹ Cassirer, *Die Sprache*, s.14-15

amacını, her şekillendirilmişliğin dışında ve öncesinde olarak hayatın kendisi teşkil edemez. Tam tersine, böyle bir inceleme için hayat ve form ayrılmaz bir birlik teşkil eder. Çünkü hayatın sırf doğrudanlığı, form ve onun aracılığı vasıtasıyla zihnin biçimini alır. Zihnin gücü ise onun açığa vurduğundan daha büyüktür."²⁰

Bilinç

Sembolik formlar felsefesi bakışını zihinsel ifade fonksiyonunun bütün unsurlarına çevirir. O, bu fonksiyonda varlığın kopyalarını ya da suretlerini değil, şekillendirme tarzlarını ve sistemlerini; vakıf olma değil, anlam verme organlarını görür.²¹ Zihinsel ifade bilinçte oluşan ve bilinçli olarak gerçekleşen bir fonksiyondur. Bilincin kurduğu şey olarak sembolik form ne bilinçten, ne de gerçeklikten soyutlanamaz. Bu yüzden bir sembolik form analizi bilinç analizini yok sayamaz. Sembolik formlar felsefesi bu konu ile ilgili olarak algılayan,anlayan ve düşünen bilincin iç yapısı²² sorusunu sorar.

Cassirer'e göre bilinç kavramı felsefenin gerçek Proteus'u* gibidir. Felsefenin farklı problem alanlarının hepsinde ortaya çıkar ama, hiçbirinde aynı yapıyı taşımaz; sürekli bir anlam değişimi içinde kavranır. Bilgi teorisi, metafizik, saf fenomenoloji, deneysel psikoloji onu kendisi için talep eder. Bilinç etrafında hep yeni kavgalar olur. Sembolik formlar felsefesi ise bu problem içine batmak istemez. Saf bilgi eleştirisi gibi bilincin empirik kaynağını değil, saf mevcudiyetini sorar; bilincin zamansal oluşum nedenlerini araştırmak yerine, onda bulunan şeye, bilincin iç yapı formlarının tasviri ve kavrayışına yönelir. Dil, mitos, teorik bilgi nesnel zihnin temel biçimleri olarak kabul edilir.²³

Cassirer eleştirel felsefenin görülmüş kavramların boş olduğu kabulüne katılır. Dinin, mitosun, sanatın ve teorik bilginin dünyası görsel seyirlerden inşa edilir. Başka bir deyişle, zihinsel faaliyet duyuşal izlenimlerden soyutlanamaz. Zihnin sembol gücüyle oluşturduğu sistemler halinde dışlaşan bu zihin faaliyeti, duyuşal malzemenin biçimlendirilmesidir. Bu biçimlendirmede veya duyuşal sembol sistemleri oluşturmada gerçekleşen zihin faaliyeti, sembollerin değer ve nesnellik talebi ile ortaya çıkışlarında da görülür. Sembol veya sembolik form oluşturulmuş olmakla yetinilen bir sistem değildir. Aynı ayrı formların nesnellik taleplerini yaygınlaştırmaları, formların niteliği ve varlığıyla ilgilidir. Onlar kendi ürünlerini nesnel-geçerli görürler. Böylece işarete ya da sembole nesne ile kaynaşma yolu açılır. Fakat ne form ne de tek tek form ürünleri tözel bir özlülüğe sahip değildir. Burada reel ya da nesnel bir eşdeğerlilik değil, zihinsel ve fonksiyonel ilişki söz konusudur.

²⁰ Cassirer, "Der Begriff der symbolischen Form im Aufbau der Geisteswissenschaften", Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt-1956 s.200

²¹ Cassirer, *Das mythische Denken*, s. 266-267

²² Cassirer, *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.67

* Yunan Mitolojisinde çabucak şekil değiştiren kahin deniz ihtiyarı. (Almanca-Türkçe Sözlük. TDK yay. Ankara,1993)

²³ Cassirer, *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.57-58

Sembolik formların dünyası görsel seyirlerden inşa edildiği için, "sembolik formlar felsefesi bizim herhangi bir anlamda zihinsel olarak adlandırdığımız şeylerin hepsinin, kendi somut gerçekleştirmelerini nihayetinde duyusal olan bir şey içinde bulmaları gerektiğini, bu şeylerin duyusalla ve duyusalda ortaya çıkabileceğini kabul eder. Sembolik formlar felsefesi iştme, dokunma dünyası; görsel sesle ilgili... fenomenler dünyası olduğunu inkâr etmez; daha ziyade bu dünyayı vurgular. Ki, bizim kavrama, anlama, yakalama temaşa etme olarak adlandırdığımız şeylerin hepsi, her duyu bu dünyada ve bu dünya aracılığıyla doğrudan kendilerini açığa vurabilir. Eğer duyusal olana kendisinden vazgeçilmez ama bağımsız olmayan ...olarak davranılır, bu duyusal aynı zamanda kendinde var olan bir unsur olarak tözelleştirilirse, o zaman böyle bir anlayış sensüalizm ya da onun bir bölümü gibi görülebilir."²⁴ Fakat burada duyum, sensüalist anlayıştan daha farklı bir yere sahiptir. Sembolün nesneyle farklı ilişkisi yanında, bir de bilinç açısından anlamı vardır. Duyusal içerik bilinçten akıp gider ve aynı şekilde geri dönmeyiz. Fakat bilinç bu içeriği işarete bağlayarak ona kararlı ve düşüncede var olan bir anlam verir. Bu, içeriğin yeni bir durum ve devamlılık kazanmasıdır. Bilincin akıp giden içeriğe sembolde sürekli hale gelen bir devamlılık vermesi, onun sembolik fonksiyonudur. Bu fonksiyonla, dilde, sanatta veya mitostaki gibi, görsel ya da somut doğanın değişmez temel biçimleri, bilincin akışından çıkar; yani bilinç akan içeriği sembol fonksiyonu ve işaret ile sabitleştirilir ve akış durdurulmuş olur. İşte bu durdurma işleminden, sembolik formların ürünleri ortaya çıkar.

Sembolik formlar felsefesinde sembolik formlar zihinsel ifade formları olarak kabul edilir ve bu durumda da sembolik formlar felsefesi genel bir zihinsel ifade formları teorisinin planı²⁵ olmaktadır. Cassirer sembolik formlar felsefesinde zihinsel temel fenomenlerin sistematik bağıntısına ulaşmak, bu fenomenleri yorumlamak ve kavramak amacındadır. Bu felsefede yer verilen problem son değil başlangıçtır; ulaşılan kavramlar da genişlemeye, derinleşmeye uygundur.²⁶ Buradan hareketle yeni bir senteze ulaşmak istenir. Ona göre insan kültüründe farklı amaç ve etkinliklerin ortaya çıkardığı eserleri, inançları, teorileri incelemekle yetinirsek senteze ulaşamayız. Felsefi sentezde sadece etkilerin değil, eylemin de birliği aranır. İstenilen şey sonuçların ve ürünlerin birliği değil, yaratıcı sürecin birliğidir. Çeşitli insanlık biçimleri arasında karşılık ve farklılık olduğu halde, insanlık teriminin anlamı, tüm insanlık biçimlerinin ortak erek için çalışmasında bulunur. Felsefi düşünce mitolojik, dini, dilbilimsel eserlerin sınırsız çokluğu içinde, bütün bu eserleri bir arada tutan genel işlevin birliğini açıklamalıdır.²⁷ Sembolik formlar felsefesi kendi ürettiklerimizin, üretim sürecimizin ve inşa ettiklerimizin felsefesi ve onları bilme çabası olduğu için, onun "...sorusu da mutlak varlığa yönelmez;

²⁴ Cassirer. Zur Logik des Symbolbegriffs, s.210

²⁵ Cassirer. Die Sprache, VI

²⁶ Cassirer. Zur Logik des Symbolbegriffs, s.230

²⁷ Ernst Cassirer. İnsan Üstüne Bir Deneme, Çev. Necla Arat. Yapı kredi yay. İst.,1997 s.92-93

varlığın bilgisine yönelir. Burada da dogmatik ontoloji terk edilir ve onun yerine basit/yalın bir analiz görevi geçirilir. Fakat bu analiz artık sadece kavrama yetisine, saf bilmenin şartlarına yönelmez. Analiz dünya kavrayışının bütün çerçevesini kuşatmak ve bu kavrayışla birlikte etkin olan farklı performans yeteneklerini, zihinsel temel güçleri keşfetmek ister.”²⁸

Kültür

Sembolik formlar felsefesi dünyayı farklı biçimde bilme şekillerini ve sistemlerini kendinde birleştirmez; ayrıca bunun üzerinde ve dışında olarak, insan zihninin eseri olan dünya ile ilgili her dışlaştırmada, her dünya-kavrayışı girişiminde kendi doğrusunu tanıyabilir ve onu kendine özgü olduğu içinde kavrayabilir. Özellikle nesnellik problemi bu şekilde kendi tüm boyutlarında görülür ve böylece sadece doğal evreni değil, kültürel evreni de kuşatır, içine alır.²⁹ Nesnellik problemi genel olarak şey merkezli ve nesnelere evrenine ilişkin olarak düşünülmektedir. Halbuki üzerinde tartışılan belirlemelerin hepsini, insan, kendi zihinsel faaliyetiyle dışa vurulmuştur. Bu ürünlerin tek tek herbiri zihnin farklı algı ve sentez bağı kurmasıyla oluşmuştur. Teorik dünya tablosu ile mitik dünya tablosunda süreç olarak aynı, ama içerik olarak farklı bir zihin çabası mevcuttur. Zihin biçimlendirmelerde nesneden aldıkları ile kendi kattıklarını ve sentezlerini, kendi zihinsel aracılıklarını kavrayabilir. İspata dayalı bilginin evren tablosu tek ve en doğru tablo olarak görülemez; farklı bir bağlamda yeniden problem haline getirilir. Fakat bu çerçevede sorulan sorular da artık varoluşa ya da gerçekliğe ilişkin olmaz. “Ben ve dünyanın karşı karşıya oluşuna yol açan tartışma teorik bilginin, sanatın, mitosun çerçevesinde, her zaman onlara özgü form içinde gerçekleşir. Ve bu süreçte kullanılan vasıtalar farklı olduğu gibi, aynı şekilde, erişilen amaç da farklıdır. Bütün dünyayı anlama ve kavrama formları nesnel seyri hedef tutarlar. Fakat seyredilen nesnenin kendisi de, nesnelleştirmenin yönelişi ve niteliğiyle değişir. Buna göre, sembolik formlar felsefesi başından itibaren nesnenin özüyle ve onun temel özellikleriyle ilgili belirli bir dogmatik teori kurmak istemez; tersine, onun yerine sabırlı eleştirel çaba içinde, nesnelleştirme niteliklerini -ki bunlar bilimin, dinin, sanatın gerçek ve bu yüzden karakteristik olan nitelikleridir- yakalamak ve tasvir etmek ister.”³⁰

Sembolik formlar felsefesi varlıktaki ortaklaşalıklara değil, anlamdaki ortaklaşalıklara ulaşmaya çalışır. Bu yüzden farklı türde sembolik fiilleri tözleştirmez; onları temel gücün dışlaştırmaları, mutlak sembol yetisinin farklı faaliyetleri olarak görür.³¹ Kant’ın analizi ise tek bir anlama biçimiyle ilgilidir. Bu açıdan da, “sembolik formlar felsefesi bilginin metafiziği değil, fenomenolojisi olmak ister. Elbette o, en geniş ve kuşatıcı anlamda bilgi kelimesini kabul eder. Sembolik formlar felsefesi bu meyanda, sadece teorik

²⁸ Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.228

²⁹ Cassirer. *Der Gegenstand der Kulturwissenschaften*, S.20

³⁰ Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.209

³¹ Cassirer. *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.320

açıklama ve bilimsel kavrama eylemini anlamaz; ayrıca, içinde kendimize, karakteristik şekil verme ile, kendi düzeninde ve kendi öyle-varlığıyla bir dünya inşa ettiğimiz bütün zihinsel etkinlikleri anlar.”³²

“Saf bilgi fonksiyonu yanında dilsel, mitik ve dini düşünme, estetik seyir fonksiyonu öyle kavranır ki; bu kavrayıştan, bu düşünme biçimlerinin hepsinde, nesnel bir anlam bağlamında ve nesnel bir seyir bütünü içinde, dünyanın tam belirli bir biçimlendirmesinin değil, daha ziyade dünya hakkında bir biçimlendirmenin nasıl gerçekleştiği anlaşılır. Akıl eleştirisi böylelikle kültürün eleştirisine dönüşür.”³³ Akıl eleştirisi bilgi ve bilme yetisi ile ilgilidir. Eleştiride bilginin imkanı ve şartları tartışılmakla, dünyanın deneyim bilgisini ile biçimlendirilişi söz konusu olmuş demektir. Bilgi zaten, temelinde zihinsel enerjinin yattığı bir şekil vermedir. O zaman başka ve yine arkasında zihin enerjisi olan ama farklı formda dışlaşan diğer zihinsel biçimlendirmeler için de eleştirinin temel mantığı ve yöntemi geçerli olmalıdır. Akıl eleştirisi bilginin oluşmasındaki zihinsel süreçleri açığa çıkarmaktadır. Sembolik formlar felsefesinde ise benzer yaklaşımla, kültür formlarının oluşma biçimlerini keşfetmek ister.

Hayat organik çevreden çıksa bile orada durup kalmaz ve *zihnin formu* haline dönüşür. Sembolik formlar felsefesi bu hayatın içeriğini kavramak amacındadır. Bunun için de zihinsel formları tahrip etmeden; yani onlara herhangi bir şekilde müdahale etmeden; ama varolan formların pasif seyircisi de olmadan, onların etkinlik merkezine yerleşir. Formların oluşturduğu yapılar farklı ve ayrı cinsten yapılar olmasına rağmen, bu biçim vermenin sürekli ve tipik ortak ana hatlarını belirlemek gerekir. Bu da, formları *biçim vermenin enerjileri ve fonksiyonları olarak kavramakla* sağlanabilir.³⁴ Cassirer öncelikle dilin, teorik bilginin, sanatın, dinin eserleri üzerine genel bir bakış elde etmek gerektiği kanaatinde. Ürünleri sırf hammadde olarak önümüzde bulmamız yeterli değildir. Bu ürünlerin anlamına nüfuz etmek, onların bize söylediği şeyleri anlamak zorundayız. Bunun için de bir hermeneutik kavrayış gerekir. Bu noktada bir aydınlanma başlayınca, her kültür formunun neliği, formların özü belirlenebilir. Daha sonra ise, formlardan her birinin anlamı, onların içeriği, fonksiyonları, birbirinden farklılıkları ve birbiriyle ilişkileri ve bağlantıları araştırılabilir. Sembolik formlar felsefesinde bu problemlerin cevabı aranmaktadır. Bu noktada bir kültür teorisine ulaşılır.³⁵ Problemin bütün olarak hakkından gelinmesi değil, onun doğru denkleminin bulunması söz konusudur. Bundan dolayı sembolik formlar felsefesi geleneksel anlamda felsefi sistem olamaz ve olmak istemez. Bu felsefe doğrudan, geleceğin bir kültür felsefesine prolegomena olma denemesini ifade eder.³⁶ Yani sembolik formlar felsefesi hem bir kültür teorisi olma-

³² Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.208

³³ Cassirer. *Die Sprache*, s.11

³⁴ Cassirer. *Die Sprache*. s.51

³⁵ Ernst Cassirer, *Formproblem und Kausalproblem*, *Zur Logik der Kulturwissenschaften*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1980 s.97

³⁶ Cassirer. *Zur Logik des Symbolbegriffs*, s.229

yı, hem de kültür felsefesi çalışmalarına, onların genel çerçevesini, ele alış tarzını belirleyen bir giriş olmayı hedeflemiş görünmektedir.

Cassirer bir insan kültürü felsefesinin, metafizik veya tanrıbilimsel bir dizgenin sorduğu soruları sormayacağını; kendisinin, söylencebilimsel imgelemin ve dinsel düşüncenin konusunu değil, biçimini araştırdığını ifade eder³⁷ ve onda metafiziğe karşı bir tavır görülür. Fakat bu olumsuz tavır metafiziğin söz konusu ettiği alanın gerçekten var olup olmamasıyla ilgili değildir. Böyle bir problem Cassirer'in felsefî bakış açısının dışındadır. O daha ziyade metafiziğin, gerçekliği bilme biçimi olarak ortaya çıkışına karşı çıkar. Bir metafiziksel sistem zihnin dünyayı yeniden biçimlendirdiği sistematik formlar bütünü olmadığı gibi, bu sistemin inşasında görsel evren ve onun seyri hiçbir role sahip değildir. Metafiziksel evren tablosunun inşasında hemen hemen hiç zihin enerjisi yoktur. Sembolik formlar ise seyir temelinden kopmamış olmakla beraber, tamamen zihnin üretimidir.

Yöntem

Cassirer kendi eserlerinin yönteminin köktenci bir yenilik taşımadığını ifade eder. Eserler önceki görüşleri ortadan kaldırmayı değil, onları tamamlamayı amaçlar. "*Sembolik formlar felsefesi şu varsayımla başlıyor: İnsanın özüne ve doğasına ilişkin bir tanım varsa, bu tanım tözel olarak değil, ancak işlevsel olarak anlaşılabilir. ...İnsanın göze çarpan ...ayırıcı göstergesi metafiziksel olmayıp yaptığı iştir. İnsanlık halkasını tanımlayıp belirleyen bu iş, insan etkinliklerinin bir dizgesidir. Dil, söylence, din, sanat, bilim, tarih bu halkanın öğeleri ve çeşitli dilimleridir.*"³⁸ Bu dilimlerin sadece bir ya da birkaçında kalmayan sembolik formlar felsefesi kültürün içeriğinin sırf tek içerikten daha çok olduğunu ve bu içeriklerin genel bir form ilkesinde temellendiğini kabul eder ve kültürün tüm içeriğinin, zihnin aslı eylemine nasıl temel olduğunu anlamayı ve göstermeyi dener.³⁹ Bu süreçte sembolik formlar felsefesi mitik dünya ile de bağlantı kurar. Mitik dünya her ne kadar empirik düşünme yasasına indirgenemese de, asla yasadız değildir; tersine, kendine özgü ve bağımsız bir içsel şekillendirme formuna sahiptir. Hem mitik dünya bağlantısından, hem form unsurları ve form motiflerinin mevcudiyetiyle teoriyi genişletmesinden dolayı, sembolik formlar felsefesi deneyim ve gözlemlerle dünyaya bakış sınırlarına, *doğal dünya tablosunun sınırlarına doğru ilerler.*⁴⁰

Sembolik formlar felsefesi yöntem olarak Hegelci eğilim paralelindedir. Hegel felsefî bilginin zihinsel formların bütününe kapsamasını ister. Bu bütünlük sadece bir formdan diğerine geçişte görülebilir. Gerçeklik bir bütündür ama bu bütün bir defada verilmiş olamaz; düşünce tarafından, gerçek içsel hareketi içinde ve aynı içsel hareketin sistemli kımlıdanışı gereğince gelişip açılmış olmalıdır. Bu açılım öncelikle, bizzat bilimin özünü ve varlığını oluşturur. Bundan dolayı bilimin içinde olduğu ve yaşadığı dü-

³⁷ Cassirer. *İnsan Üstüne Bir Deneme*, s.95

³⁸ Cassirer. *İnsan Üstüne Bir Deneme*, s.90

³⁹ Cassirer. *Die Sprache*, s.11

⁴⁰ Cassirer. *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.V

şünce unsuru, bizzat kendi kusursuzluğunu ve berraklığını sadece kendi oluş hareketi vasıtası ile elde eder. Bilim kendisinden itibaren, bilimle ve bilimin içinde yaşayabilmek ve varlığını sürdürebilmek için bu havaya bürünen özbiliñ talep eder. Birey ise, bilimin özbilince, bu duruş noktasına kadar merdiven uzatmasını, kendi içindeki duruş noktasını göstermesini talep etme hakkına sahiptir. Sembolik formlar felsefesi bireye, doğrudan bilincin dünyasında bulunan temel biçimlerden *saf bilginin* dünyasına götüren *merdiveni uzatmak* ister. Bu merdivenin hiçbir basamağı felsefi incelemenin vazgeçilebilecek alt türü değildir. Eğer bilgiyi kendi ürünü ve salt üretimi içinde değil, saf süreç niteliği içinde anlamak söz konusu ise, bu basamakların hepsi hesaba katılma, dikkate alınma, bilinmiş olma talebini ortaya koyabilir ve koymalıdır.⁴¹

Genel anlamda kültürü, özel anlamda tek tek sembolik formları zihinsel şekil vermenin farklı biçimleri olarak niteleyen Cassirer, bu formların analizi ile ulaştığı verilerde insan zihninin imkanlarını tüm zenginliği içinde göstermeye çabalar. Akıl farklı formlarda sentezlere ulaşabilir ve onun oluşturduklarının hepsi nesnellik talep eder. Bu yüzden de nesnellik sadece deneysel doğa biliminin bilgisine has bir özellik değildir. Üstelik bilimin nesnelleştirmeleri bile aracılıktır ve bu süreçte de aklî semboller kullanılır. Esas itibarıyla gerçekleşen şey, olanın çevresine bağlı kalmak değildir. Felsefenin ilk başlangıçlarından itibaren olanın çevresinden tedrici bir uzaklaşma görülmüştür. O halde bu zihinsel şekillendirmenin iç yapısını incelemek gerekir. Bilim nesnel ve deneysel bilme talebi ile ortaya çıkmıştır. Bilimin şekillendirmeleri başka şekillendirmeler karşısında farklı bir yere yerleştirilebilir. Ama zihnin diğer şekillendirmelerinin varlığını ortadan kaldırmadığı gibi, değerini de düşürmez.

Sembolik formlar felsefesi hem kültürü insanın zihin faaliyetinin ürünü olarak, farklı formlarda *dünya hakkında bir belirleme* olarak nitelemekte, hem de bu çok-çeşitliliği birlik ve bütünlük halinde kavramayı amaçlamaktadır. İnsanın zihinsel çabası söz konusu edildiğinde de teorik-bilimsel bilgi bile bir sembolik formdur ve o da dünya hakkında bir belirlemedir. Her belirleme kendi payına düştüğü ve muktedir olabildiği kadarıyla dünyayı kendince şekillendireceği için, kesin ve evrensel bir belirlenmişlikten veya böyle bir belirleme imkanından söz edilemeyeceği gibi, farklı belirlemelerin çok ya da az değerli sayılması gibi bir yaklaşımın anlamı kalmaz. Sembolik form da bilgi nesnesinin aynası değil, nesnenin zihin süzgecinden geçerek şekillenmiş hali kabul edilince, gelinen bu noktada doğa ve kültürün, öznel ve nesnel olanın karşıtlığından söz etmek de çok anlamlı olamayacaktır. Bu da Cassirer'e göre, felsefenin en baştan beri ulaşmaya çabaladığı birlik hedefine ulaşma anlamına gelir.

KAYNAKLAR

CASSİRER, Ernst. *Substanzbegriff und Funktionbegriff*, Verlag von Bruno Cassirer, Berlin, 1910

⁴¹ Cassirer. *Phänomenologie der Erkenntnis*, s.VI-VII

CASSİRER, Ernst. *Die Sprache*, Philosophie der symbolischen Formen I, Bruno Cassirer Verlag, Berlin, 1923

CASSİRER, Ernst. *Das mythische Denken*. Die Philosophie der symbolischen Formen II. Bruno Cassirer Verlag, Berlin, 1925

CASSİRER, Ernst. *Phänomenologie der Erkenntnis*, Philosophie der symbolischen Formen III, Bruno Cassirer Verlag, Berlin, 1929

CASSİRER, Ernst. "Der Begriff der symbolischen Form im Aufbau der Geisteswissenschaften", Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt-1956 169-200

CASSİRER, Ernst. "Zur Logik der Symbolbegriffs", Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1956 201-230

CASSİRER, Ernst. "Der Gegenstand der Kulturwissenschaft", Zur Logik der Kulturwissenschaften, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1980 1-33

CASSİRER, Ernst. "Formproblem und Kausalproblem", Zur Logik der Kulturwissenschaften, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1980 87-102

CASSİRER, Ernst. *İnsan Üstüne Bir Deneme*, Çev. Necla Arat. Yapı kredi yay. İstanbul, 1997

ZUSAMMENFASSUNG

Von der Kritik des Vernunftes zu der Kritik der Kultur : Philosophie der symbolischen Formen

Die Philosophie der symbolischen Formen, die man Cassirer selbst solche nennt und von alles man solche erkennt, empfängt das Verhältnis zwischen dem Subjekt und dem Objekt in der kritischen Philosophie. Sie zielt, die Auffassung des Dings in der kritischen Philosophie zu erweitern. Es ist eines in sich geschlossenen Objekt nicht bestanden; sondern besteht eines Objekt, das man in der Bedingung der Möglichkeit der Erfahrung erkennt. Aber auch ausser dieses hat das Objekt seines an sich Daseins. Die Kategorien in der kritischen Philosophie ermöglichen die Erfahrung und die Erkenntnis. Unsere Erkenntnis, die wir von Objekt wissen, ist der Akt der Gestaltung des Geistes. Also, die Kategorien des Objekt sind dort zu sehen, wo die Erzeugungen der Gestaltung des Geist vorhanden sind. Erkenntnis, Kunst, Sprache, Mythos hat im diesen Sinne zu verstehen. Das alles ist die symbolischen Erzeugungen. Symbolischen Formen sind die sinnlichen Zeichen, in der die Energie des Geistes liegt; sie sind die Wege, auf die der Geist zu verfolgen, als es sich selbst ausdrückt. Auch die Kultur ist als solche zu definieren.